

DERIV.: *Tatuatge* [1919, *AlcM*], del fr. *tatouage*, derivat de *tatouer* 'tatuar'.

Tatx, V. *taxa* (TÀCTICA)

TATXA, 'clau curt i ample de cabota', mot comú amb l'oc. *tacha*, i no estrany al cast., al portuguès i a alguns parlars francesos: la pàtria del mot ha de ser França, d'on ha de ser manllevat en català; manlleu, però, de data antiga; i on sembla estar emparentat amb TAC i amb el fr. *attacher* 'fermar'; per més que això resta ben incert, perquè per la fonètica caldria suposar que ve del Nord, i històricament sembla ser més propi del Migdia. □ 1.ª doc.: 1363.

«*Taxes* de celers, daurades» (o sia per a sellers o manufactors de selles) a. 1363 (*InuLC*, s. v. *sella*); i a l'article *taxa*: «2 millenària 600 *taxes* de lató stelades, per curasses» a. 1363; altres onze passatges semblants, amb la mateixa data, un de 1389 i un de 1418: «--- Tot mandreter --- sia tengut fer la obra --- leyal, axí que cascun mandret --- sia tengut aquell clavar ab tres *taxes* cascuna launa, e aquelles que farà ab launa ample, ab sis *taxes* cascuna launa, axí com se solien fer los bons en temps passat», Ordinacions de l'ofici de mandreteres, de 1419 (Arx. Mun. Bna.); «tota ferramenta de ferro o acer --- com és ferres e claus de bèsties, *taxes*, claus --- e ferros de lances e d'armes, e *taxes* per guarnir aquelles», inv. de les Drassanes, de 1481 (Moliné, ed. de *Consolat*, p. 233); «ferramenta de ferro o acer que serà mesa dins --- Cathalunya, obrada, ço és, ferres e claus de bèsties, *taxes*, claus de qualsevol natura, sien falçes ---», *Consolat*, 151, 102.º.

AlcM i el *DAG*. en porten altres quatre o cinc testimonis 1403-1523. Fins avui és mot usat en tot el domini català, encara que el detall de l'aplicació a les coses difereixi entre el cat. central i el val. (J. G. M., «El Camí», 14-iv-1934).¹ En els Pirineus tenen un gran paper les usades per clavar les lloses de la teulada; en uns comptes de 1809 de l'Alt Pallars: «per *taches* de llosar» (comptes d'Estais, colle. J. Lluís, f.º 25v). A la Vall de Boí «en lo llinat la llosa hi va clavada amb *táca* de fusta» (Taüll, 1969). A Benasc ho estenen a tota mena de claus, i en fan el verb *taxar* 'clavar': «porta el martiello ta *tachà* istes *taches* 'para clavar estos clavos', «*tacha* la sarralla a la puer-ta», Ferraz (pp. 76, 79).

Encara que en català *taxa* sigui un mot ja antic i amplament arrelat, el terreny de la seva vitalitat màxima són les terres d'Oc: el PSW aplega 16 exs. medievals de *tacha* com a nom de claus petits, distribuïts més o menys per tot el territori, tant en llenguadocià —Narbona, Carcassona, Nimes, Albi— com en bearnès, llemosí, Alvernès i Provença, almenys Arles; els primers, de Narbona, són del S. XII i 3.^r quart del XIII, però com que en el XIV abunda pertot, és ben fàcil que la diferència cronològica a favor d'aquella regió occitana, envist les altres, sigui accidental; V. així mateix el diminutiu *tacheta* i el verb *tachar* 'clavar amb taxes' en docs. d'Albi i de Saint Flor.

Difós avui per tot el domini de la llengua: en l'ALF (mapa *clou*) el veiem estès per tot Provença, Llenguadoc, Alvernès i part del Llemosí, arribant per l'Oest fins als depts. Corrèze, Lot, Tarn-et-G., Tarn i Arieja (*tácho* Fahrholz, 135), però encara hi arriba més enllà, car també apareix en el Gers («*tacho*: clou», Sarran, 16), la Vall d'Aran (*táca*, BDC III, 261), Comenge («*tadjo*: boulon» Dupleich, *Pat. de StGaudens*), i fins al Bearn (ja *tache* en els Furs, i avui *tatche* i *tatchete* a la vall d'Àspa: Lespy-R.); pel NE. arriba fins a la baixa Alvernès («*tacha*, *tátsa*, clou, cheville de fer», Vinols), més ençà en el Tarn-et-G. (*la tátsè*, *lu tátsú* 'taxa de sabater', 'clau de cabota gruixuda', VKR v, 353), pel llevant fins als Alps valdesos, car avui l'usen els emigrats a Wurttemberg (*tátsò* f. «clou», *tátsá* «clouer», ZRPb. L, 455).

En terres hispàniques, menys. En cast. «*tachas*: los clavicos que ponen en los cofres encorados» [1535], i *tachuela* (salm. 1531; *Gu. de Alfarache* Cl. C. II, 278.26), avui encara a Canàries i a Cuba. Més enllà arriba als dialectes del Nord de Portugal: *tacha*, *tachola*, *chatuola* a Serra da Estrela, el Minho i Sanàbria; V. detalls i bibliografia en el DECH v, 372a39ss., on ja tracto de tota la qüestió del mot en cat. i a França, 372b-373.

Del conjunt resulta clar que el territori bàsic del mot és l'occità, i tot indica que també en català ens ve de França, car per la *-tx-* difícilment pot ser autòcton. Tanmateix també sorprèn veure'l tan afermat i tan antic en la zona Narbona-Carcassona-Tolosa-Gascunya, on el so de *-ç-* és tan poc normal com en català; més al NE., en la zona Arles-Nimes-St. Flor-Limoges, on també és antic i abundós el mot, la *ç* pot ser autòctona si vingués de *-ct-*, però així no es veu etimologia possible, car no sembla raonable partir del ll. TACTA 'tocada', participi de TANGERE, ni tampoc veig base seriosa per a suposar un TAKTA d'origen pre-romà, almenys indoeuropeu.²

En la zona occitana del Nord —Llemosí-Alvernès-Delfinat— i en el vast territori d'Oïl, *tache* pot sortir de *TAKKA, i per tant ens veiem obligats a admetre que fou d'allà que el mot es propagà cap al Sud. Hi ha un bretó *tach* 'clau', amb el qual Diez volia relacionar formes gaèliques, però no hi ha més que *taic* f. «a prop» f. i *tacaid* f. «a tack or peg» en gaèlic modern, isolat en cèltic, i que per tant em sembla suspecte de ser manllevat de l'angl. *tack*; com observà Thurneysen (*Keltorum.*, 80) no hi ha enllaç d'això dins el cèltic, perquè en bretó la *ch* és *ç*, i per tant *tach* ha de venir del francès. Ara bé avui el mot no és francès, però Thurneysen i VHenry (*Lex. Etym. Breton Mod.*) creuen que ho havia estat en època remota i d'aquí va passar al bretó. Henry cita un fr. ant. *tache* 'clau'; i tots dos pensen a relacionar amb la família de TAC, o bé amb *attacher* 'fermar, lligar' (del qual hi ha una rara variant *tachier* només en l'*Aiol*).

De fr. ant. *tache* 'clau' només trobo confirmació en una cita de 1383 (God.) provinent de Montbrison (Loire) ja arran del límit occità. Avui segons l'ALF l'àrea de *tache* 'clau' a penes excedeix de les terres